

Egy csónakban

Lassan túljutunk a hagyományos év eleji zárszámadáson, a vállalatoknál a felosztható nyereség szétporciózásán is. Ilyenkor mindenütt felismerhetik mennyire „együtt sir – nevet” alapon dolgoznak a gazdálkodó egységek emberei beosztásra, végzettségre való tekintet nélkül. Eppen ezért most a vállalatoknál — ezt a felismerést segítő — jó lenne, ha a szokásos eredményismertetőkön nemcsak a nagy, globális adatokat hallanák a résztvevők, hanem — és ez csak egy kis többszámítást igényel — azt is, hogy az egyik üzem, a másik brigád egészen pontosan mennyivel is „szerepelt” azokban a nagy számokban. Vagy, például hogyan alakította a végeredményt a munkaerő-fluktuáció? Nem említem ezt véletlenül, hiszen a munkából kiálló, távozó ember mindig alaposan megcsapja a maradék pénztárcáját: mielőtt elmegy, már keveset ér a munkája, aki jön helyette, annak tevékenysége pedig még sokáig nem lehet teljes értékű. Ezért fontos, ha valahol köznyelven a vándorlással szemben: mintha valóban nem ismernék fel saját érdeküket mások ilyen vagy amolyan viselkedésében.

tempójában a munka köznapján a munkabiztonsága kerülhet veszélybe. Amár ismét jöhet a kétes értékű öngyógyítás: akkor majd másik gyárba megyek. De hiszen — az imént már említettük — aki vándorol, az megintcsak holnapra lehetőséget szerezhet. Mint a lampolgar mindenki, hisz mögötte ott marad a kiesés valahol, ami végül is népgazdasági szinten is kiesés. A vándorlás, vagy a hanyagolt végzett munka ezért — kétszeresen érinti az embert: egyszer, mert csökken a vállalati jövedelem — csökkenhet az egyéni is; aztán mert csökken a vállalati befizetés, csökkennek a költségvetés jövedelmei is, és végül egy sor társadalmi gondunk később oldódik meg.

Egy csónakban ül itt mindenki: a munkás perspektívája elválaszthatatlan a vállalat perspektívájától. (Az állampolgár jövője a népgazdaság gyarapodásától.) Ennek felismerése — felismerése — lehet az egyik legjobb anyagi ösztönző a jobb munkára. A gyártmányfejlesztés, a tervezés, a szervezés, az eredmény javítása — ezért kell, hogy közös gond legyen mindenütt. A vezetőknél ezt a felismerést kell tökéletesíteni tenni valamennyi vállalatnál. A Központi Bizottság 1971. decemberi határozata ezért is utalta — a többi közt — a vállalati gazdasági vezetők hatáskörébe az eddigiekkel sokkal jobban a szocialista munkaverseny szervezésének, irányításának felelősségét. Ehhez kell — sok más mellett természetesen, de korántsem utolsón — a kollektívák folytonos és közhathatóságának a vállalat dolgaival, azok magyarázata, nyilvános elemzése, hogy az üzemi demokráciától joggal elvárható termelés-szervezési és eredményjavítási hatás hamarabb hozza meg a hasznát. Ebben a keretben válhat bárki számára valóban világossá, hogy a termelő, gazdálkodó kollektívák közös érdekeltisége — a közös jövő egyértelmű és egyetlen gazdasági realitása.

Gerencsér Ferenc

„Eltitkolt” példaképek

A versenymozgalomról beszélgetve, újra meg újra szóba kerül egy fontos kérdés: a verseny értékelése. Különösen ilyenkor, év elején. Egy üzem párttitkárával váltottunk szót a napokban, dicsérte a brigádmozgalom erejét, a kollektívák szorgalmát. Aztán bosszúsán tette hozzá: de még mindig nem történt meg a tavalyi munka értékelése.

Öreg hiba az ilyen késedelem. Beszélgetőpartnerem meg is jegyezte: lesz erről egy-két szava a beszámoló taggyűlésen. S valóban: kell is, hogy szó érje a ház elejét ott, ahol még márciusban sem tudják a tavalyi értékrendet.

A verseny ugyanis azért verseny, hogy legjobbjait legyenek. Tudni és tudatni kell azt, kik az elsők, melyik brigád szerzett „dobogós” helyet stb.

Az értékelés — a munkaversenyben való helytállás rangsorolása, a rangsorolási rang tájékoztatás — egyben tükrösként mutatja azt is: mennyire méltányolják a munkahelyi vezetőik az igyekezetet, szorgalmat. S ezért az elvárás is a dolgozók részéről: elismerést látnak benne, törekvéseik megkoronázását.

A legjobbak várják leginkább az „eredményhirdetést”. Nem illendő, s nem célszerű megvárakoztatni őket. A népszerűsítésről, a versenynyilvánosság hatóerőiről mondanak le, ahol ezt teszik. A megkésett értékelés már nem ugyanaz. Az új negyedévesnek való kibuzdulás aligha lesz olyan erős egy megvárakoztatott brigádban. Holott a versenykedvet, kezdeményezőket kellene fokozni.

Időben és kellő alaposítással értékelni a versenyteljesítményeket — ez az, ami a legkézenfekvőbb lenne. Mégis vannak feledékenyek. Nem jó pedig, ha csak akkor gondol a vezető a versenyben rejlő erőkre, ha a termelés szekerén jókorát kell mozdítani a kívánt irányba.

Huszonöt éves a felnőttoktatás

Nehéz örökséget hoztunk magunkkal — sok mással együtt — a múltból. Több száz ezer ember hiányos iskolai végzettségű, sokan analfabétaként léptek át a történelmi küszöböt, amelyet számunkra a felszabadulás jelentett. De már az első esztendőkből teljesen egyértelművé vált, hogy tanulunk kell, hogy befogadjuk és alkalmazzuk tudjuk mindazt az újat, amely az ország építéséhez nélkülözhetetlen. Eppen most, 25 esztendőre — március 5-én — állami határozattal született a felnőttoktatás megszervezésére, továbbképzésére. S attól kezdve ezrek ültek esténként az iskolapadokban, pótolták azt, amit legkorábban saját hibájukon kívül mulasztottak el.

A legtöbbben az általános iskola utolsó két osztályát pótolták, bár igen sok helyen a négy felső osztályt is megszervezték, mert különösen vidéken, az első néhány osztály elvégzése után munkába állították a gyereket. A háború előtti években hazánkban 900 ezer írástudatlant tartottak nyilván. Ez világosan mutatja, hogy milyen hatalmas történelmi feladatra vállalkoztak a felnőttoktatás szervezői, és azok a tanárok, akik a nappali munkájuk után este újra kezdték az oktatást.

A felnőttoktatás nagy misztiót töltött be, de illúzió lenne azt hinni, hogy két és fél évtized alatt teljesen sikerült felszámolni egy egész történelmi múlt kulturális bűnét. Sokan voltak, akik szegyelek iskolába jártak. Mások úgy váltak, „ha eddig jó volt, ezután is jó lesz”. De még az ilyen visszahúzó erő ellenére is óriási eredmények születtek. A háború előtt 900 ezer volt az analfabéták száma, 1970-re már 187 ezerre csökkent.

Viszont ez a szám még mindig azt mutatja, hogy a munkát nem fejeztük be. A dolgozók általános iskoláiban a legnagyobb érdeklődés az 1963—64-es tanévben volt, akkor az esti tagozaton 100 ezren tanultak. 1971-ben 17365-en iratkoztak be ilyen iskolákba. Az érdeklődés is csapant, de a szükséglet is kisebbé vált. A negyedszázados évforduló új feladatokat, korszerűsítési tennivalókat állít az oktatás irányítói elé.

Az esti és a levelező tagozatokon tanulók aránya részben eltolódott a felsőfokú intézmények felé, az elmúlt 25 év alatt összesen 78 ezren szereztek diplomát főiskolákban és egyetemeken esti és levelező tagozatain. De egy legutóbbi összesítés alapján — az adat 1972-es — még mindig másfél millióan nem fejezték be az általános iskola utolsó két osztályát. Tavaly ősszel minden megyében vizsgálták a felnőttoktatás helyzetét, és az általános tapasztalatok értékelése alapján született az a miniszteri utasítás, amely ez év január 1-től lépett érvénybe. Eszerint a művelődésügyi miniszter és az érintett szaktárcák miniszterei a továbbképzés alapfeltételének tekintik az általános iskolai ismeretek elsajátítását, és ezért rövidített tanfolyamok szervezését tették lehetővé. Ehhez különleges óratervet és tantervet dolgoztak ki, sőt, több helyen vizsgákra előkészítő tanfolyamokat indítottak.

Elsősorban magának, a tanulni vágyó felnőttnek érdeke ismeretnek gyarapítása, mert szakmájában is így tud előrelépni, fejlődni. Közös érdekünk, hogy műveltebbek, szakképettebbek legyünk.

L. V.

Szeged a hazai lapokban

1973/9

KOMOLY Pál: A Csanád megyei hitellekesei anyakönyvi megőrzési rendje. Szegedi levéltárban. Levéltári Szemle, 1973. szeptember—december.

JUHÁSZ Eőd: Opera vidéken? Kritika, 1973. február. [A szegedi esztendőről is.]

JUHÁSZ Erzsébet: Gyermekvédelmi konzultáció Szegeden. — Hogyan lehet hatékonyabb a gyermekvédelmi ügyintézés? Magyar Hírlap, febr. 19.

[PUNKÓSTI Árpád:] Megvalósulnak Szeged kulturális tervei. — Megint lesz Dóm tér. — Kicsérlik a szabadtéri nézőteret. — Lendületet kapnak a művelődési beruházások. Népszabadság, febr. 20.

[RÁCZ Lajos] R. L.: Szeged belvárosa alatt is van olaj és földgáz. — Kutatóúrások a város több pontján. Hajdú-Bihari Napló, febr. 22.

[PUNKÓSTI Árpád:] Hágyári családi ház. — Szegedi lakások épülnek szabadkán. Népszabadság, febr. 22. [A hágyárirol.]

PUNKÓSTI Árpád: Sportközpontot kap Csongrád megye. Népszabadság, febr. 22. [Szeged sportlétesítményeiről is.]

TÓTH Béla: Szeged város új szegedi negyedében úgynevezett lakótervezési épít. Népszava, febr. 22. [Fénykép.]

TARNAI László: Szegedi esztendő. — A felszabadított Don Quijote. Petőfi Népe, febr. 22. [Kritika Lunacsarszkij drámájának előadásáról.]

Olajkutató Szegeden. Népszabadság, febr. 23. [Fénykép.]

Szegedi Ünnepek Hetek programja. Békés megyei Népszava, febr. 24.

[RÁCZ Lajos:] Mitől híres a szegedi papucs? Kisalföld, febr. 24.

GÁL István: Herepei János és a bonyhádi székely múzeum terve. Tolna megyei Népszava, febr. 25. [A Szegeden állt és elhunyt tudósról, a tudomány-egyetem által kiadott emlékkönyv kapcsán.]

Aus Zeitschriften. Februar 1973. — Themen, Werke, Diskussionen. Budapesti Rundschau febr. 26. [Ismeretter és Tiszteletjes is.]

PALOS Miklós: Tájékoztató a hazai vésztünetekről. Hétfői Hírek, febr. 26. [A szegedi előzményekről is.]

MATKO István: Olajkutató város közepén. — Az első fúrás olajat adott! Dumantúli Napló, febr. 27. Békés megyei Népszava, márc. 1. [Fényképpel.]

BÁTKI Mihály: A felszabadított Don Quijote. — Lunacsarszkij drámája Szegeden. Magyar Hírlap, febr. 27. [Kritika.]

[KELEMEN Gábor] (kelemen): Bacs-Kiskun, Békés, Csongrád megye. — Türeljesítették a gazdasági programot a Dél-Alföldön. Magyar Nemzet, febr. 28. [Szegedről is.]

Péter László

Irodalmi emlékhelyeink

A Dugonics tértől a Marx térig

Visszatérve a Dugonics térre, az északi soron folytassuk utunkat. A Dugonics tér 2. sz. házban lakott gyermekként Balázs Béla. Amikor a család edesapjuk, Bauer Simon hirtelen halála után, 1897-ben Lőcséről visszaköltözött Szegedre, akkor kerültek ide: az ifjú Bauer Herbert eszmékedése, a világosság az irodalommal való megismerkedése 1898 és 1902 között zajlott le ebben a házban. Nyolc lőcsői év után, tizenhét éves korában került újra haza szülővárosába. Edesanyja — apja tudós barátai segítségével — újból nevelői állást kapott Szegeden, ahová Bauer Simon végakarata küldte őket.

Apámnak igaza volt — írta Balázs Béla Álmodó ifjúság című szép önéletrajzában. — A régi barátok a hűségese és megbízhatóak, és Szegeden anyám nem csupán dr. Bauer Simon felesége volt. Kis kétszobás lakásba költöztünk. Az első emeleten kis erkély volt, mely a Dugonics térre nézett. Onnan éppen Dugonics piarista páter szobrának fekete bronzhatára láttam. Kissé meg voltam később sértve, hogy az irodalomtörténet csak rövidke fejezetben emlékezik meg róla. Sebaj! Ő is szegedi fiú volt, mint én, és lám, itt magasodott a szobra!”

Dugonics András (1740—1818) szobra, az első közféri szobor Szegeden (1876), eredetileg nem

itt, hanem a központi egyetem előtt állott. Izó Miklós és Huszár Adolf alkotása az árvíz után egy állami főtisztviselő felekezeti elfoglaltsága miatt (hogy ne legyen egy katolikus pap szobra állami intézmény előtt) került mai, kevésbé alkalmas helyére. Az áthelyezés egyik napról a másikra történt, annyira, hogy a szegedi nép meglepetéséből szólóhasonlat is született. Ha valaki vagy valami hirtelen tűnt el a helyéről, az alsóvárosi nép azt mondta rá: *Möglőnt, mint Dugonics!* Egy másik helyi anekdota szerint Alsóváros jeles közéleti figurája, a bemondásairól és bölcskedéséről hírhedt *Mása sógor*, amikor a szobor fölláftatásáról folyt a vita, amellyel kardoskodott, hogy a jó öreg Dugonicsnak lovasszobrot állítsanak, mert ő — úgymond — látta „Káliskibád fővárosában”, hogy ott a szobrok mind *lovon ülnek*.

A harmadik anekdota meg a központi egyetem épületének hajdani ítéletábrái korszakából való. Az oromzaton volt akkoriban az Igazság istenasszonyának szobra, kezében azzal a bizonyos — ide-oda billegő — mérleggel. A mérleg idővel elpusztult, s Justitia főlemelt keze hívogató mozdulatot látszott tenni. *Dugonicsot csalogatja* — mondta rá a szegedi tréfaszó, s még hozzátette: az öreg meg — szemmel láthatóan igen erősen töpreng — azt latolgatja: *menjen, vagy ne menjen?*

Juhász Gyula 1918 zord, nyomorúságos versben is megemlékezett a szoborról.

A jó öreg nyájas tekintetével
Ma nyugtalan néz el Szőreg felé,
Őnek magyar virrasztó, józan, éber,
Ma fázva látja e magyar telet!

Dugonics

Gépkocsival, busszal most hosszabb kirándulást teszünk: tessék beszállni. A Tolbuhin sugáron kifelé haladunk a városból. A nagy-környű jobb fordulunk: itt a *Londoni körút* 30. sz. ház, Agnis anyógnak, „a szegedi kufának” lakása, amelyben a *Róza Sándor* anyaggyűjtése és írása idején annyiszor megfordult *Móricz Zsigmond*. Tovább haladva a *Marx tér* sarkán áll az egykori szegedi 46 gyalogezrednek laktanyája, jelenleg lakóház.

Itt szolgált Tömörkény István katonadejének harmadik esztendejében (1890—91), és számos elbeszélésében örökölte meg a kaszárnyaélet ridegségét, nem véletlenül gyakran ábrázolva

a fiatal katonák tragikus öngyilkosságát. Akkoriban nagyon gyakori volt ez.

Az első világháború végfelé két magyar író is szolgált benne: *Tamási Áron* és *Tabéry Géza*. A céltalan áldozattal elpusztult szegedi és környékbeli katonák emlékére írta 1918 nyarán Juhász Gyula *Negyvenhatosok* című költeményét:

Szörnyű dicsőségük hadi zengjen, éjszaka fátolt
Fonva a lantra, melyen bomlanak az idegek.
Alom nélküli és komoran feketelő éjszaka vadján,
Lelkem pusztáján marsol a hősi ezer.

Hány hant domborodik, s jeltelen hány rög enyészik
Szerbia bús terein s merre Galicia van,
Lengyel síkokon és a Doherdón, távol Isonzó
Es Piavé mélyén, messze kopár kőveken!
Mind csúszdában szunyva, s álmát álmódja a börtön,
(Elfáradt gyermek mostoha anyja ólón) —
Hisz Tisza partjáról, hol a szürkefüzes szomorú leng,
Nagy jegenyék dala zsong, szöke akác mosolyog.
Hol Dugonics busong, Dankó muzsikál, és méla
[Tömörkény]

Darvadozik anyaföld esőndes cseresze alatt.

Véres lőkö terhét hordozza borongva, lemondva
E sereg, és neki már mit hoz a vak diadal?
Kedvesek véren váltástól nyeri Magyarországot,
S szörnyű dicsőségük fénye ragyog Szegeden.

Tamási Áron 1962. március 24-én járt utoljára Szegeden: az *Új Irásnak* a központi egyetem aulájában rendezett estjén szerepelt. Rögtönzött vallomásában elmondotta, hogy a háború végén a 82. gyalogezredtől átkerült a szegedi 46-osokhoz. Hírhedt századparancsnokára, a későbbi ellenforradalmár Hajnal István (1886—1961) ügyvédre több mint négy évtized múltán is név szerint emlékezik. S Tamási emlékeiről mit sem tudva, *Kahána Mózes*, aki ugyancsak a 82-esektől jött át a szegedi ezredhez, emlékirataiban (*Italian könyvek könyve*, 1969) ugyanezt a Hajnal Istvánt emlegeti. A 46. ezred pótlászlóalja, amelyben a régi 82-esek szolgáltak, eleinte Gyulafehérvártól államosított: Kahána csak ott volt, mire a zászlóalj Szegedre jött, ő „zöld káder” lett, megszökött, bujkált. Tabéry viszont 1918 nyarán Szegeden volt, ő szervezte a hadkiegészítő körzetben a hadiözvegyek és -árvák javára rendezett úr. katonanapokat. Ilyen katonanapra írta Juhász Gyula — Tabéry kérésére — a fenti verset, s ő maga olvasta föl Nagyszűntmiklóson, S. Hasonlóan a csongrádi katonanapokkal összefüggésben született a költemék két nagy háborúellenes verse is: a *Magyar nyár 1918* és a *Félegyházán 1918 nyarán* című.